

УДК 81-11:378.4(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.21.2.8>

**СПЕЦИФІКА МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ-ЮРИСТІВ
В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ (З ДОСВІДУ ОДЕСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ВНУТРІШНІХ СПРАВ)**

**SPECIFIC FEATURES OF LANGUAGE TRAINING FOR LAW STUDENTS
IN THE DISTANCE LEARNING MODE (BASED ON THE EXPERIENCE
OF ODESSA STATE UNIVERSITY OF INTERNAL AFFAIRS)**

Шаповаленко Н.М.,

orcid.org/0000-0002-6653-0675

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри мовної підготовки

Одеського державного університету внутрішніх справ

У статті розглянуто досвід мовної підготовки студентів-юристів в умовах дистанційного навчання. Наголошено на важливості вивчення державної мови студентами-юристами в межах курсу «Українська мова професійного спрямування». Відзначено сильні і слабкі аспекти дистанційної підготовки, наголошено на нових можливостях розвитку мовних компетентностей у майбутніх правознавців за допомогою е-технологій. Наприклад, серед сильних аспектів виділено інтерактивність, креативність, зручність, доступність, мобільність, всеохопність. Слабкими сторонами навчання мови стали обмеженість живого спілкування з викладачем, первісне зменшення мотивації в студентів.

Описано основні методики навчання української мови в дистанційних умовах з досвіду вишу, запропоновані можливі варіанти завдань у практичній підготовці студентів-юристів.

Наголошено на важливості мультимедійних технологій та інтерактивних методик комунікації на заняттях з мови. Звернено увагу, що йдеться про методики, орієнтовані, з одного боку, на максимальне наближення до традиційних форм і підходів до навчання, котрі були б звичними для студентів до початку пандемії, а, з іншого боку, спрямовані на оптимізацію навчального процесу, використання нових можливостей, пов'язаних із мультимедійними технологіями. Вони дали можливість наочно демонструвати спроможності програмного забезпечення та економити час, інтенсифікуючи у такий спосіб вивчення навчального матеріалу з мови. Оптимізації цих процесів сприяла і спеціально розроблена в Одеському державному університеті внутрішніх справ електронно-освітня платформа MIA, змістом якої став навчально-методичний комплекс усього вишу в електронному вигляді.

Акцентовано увагу на можливостях і перспективах дистанційного навчання з української мови професійного спрямування та інших гуманітарних дисциплін за сучасних обставин.

Ключові слова: українська мова професійного спрямування, мовна підготовка, освіта, е-технології, дистанційне навчання.

The article explores the experience of language training for law students in the distance learning mode. The importance of studying the state language by law students within the course "Ukrainian language for professional orientation" is emphasized. The strong and weak aspects of distance learning are noted, the new opportunities for the development of language competencies in future lawyers with the help of e-technologies are highlighted. For example, among the strong aspects are interactivity, creativity, convenience, accessibility, mobility, comprehensiveness. Weaknesses of language learning were the limited live communication with the teacher, the initial reduction of motivation in students.

The main methods of teaching the Ukrainian language in a distant mode based on the experience of the university are described. Possible variants of tasks for practical training of law students are suggested.

The importance of multimedia technologies and interactive methods of communication in language classes is emphasized. Attention is drawn to the methods aimed, on the one hand, at maximum approximation to traditional forms and approaches to learning, which would be familiar to students before the pandemic, and, on the other hand, aimed at optimizing the learning process, using new opportunities related to multimedia technologies. These technologies demonstrate the capabilities of the software and save time, thus intensifying the study of language learning material. The optimization of these processes was facilitated by the MIA electronic educational platform, specially developed at the Odessa State University of Internal Affairs. The platform included the educational and methodological complex of the entire university in electronic form.

Emphasis is placed on the possibilities and prospects of distance learning and instruction of the Ukrainian language and other humanities in modern circumstances.

Key words: Ukrainian language, language training, education, e-technologies, distance learning.

Постановка проблеми. Пріоритетним завданням вищої освіти в нашій державі є підготовка таких фахівців, які не тільки б досконало володіли відповідними знаннями в певній галузі, а також уміли швидко адаптуватися до викликів життя, дієво застосовувати отримані знання в повсякденній практичній діяльності. Цілком очевидно, що ці умови потребують спеціальних знань і вмій, не завжди пов'язаних з обраним фахом, але обов'язкових для кожного, хто прагне реалізуватися в сучасній Україні та за її межами як повноцінна особистість. З цією метою слід використовувати всі наукові та освітні ресурси комплексно і системно. З огляду на це наукові дисципліни освітньої програми з підготовки фахівців освітнього ступеня «бакалавр правохоронної діяльності» галузі знань 08 Право спеціальності 081 Право орієнтовані на розвиток мовних і комунікативних компетенцій майбутніх фахівців у юриспруденції, стають фундаментом цієї системи. Сьогодні важко уявити конкурентоздатного юриста, який повноцінно, системно не володіє державною мовою, не знає норм культури мовлення, не наділений навичками фахового комунікативного процесу. У зв'язку із цим комунікативно-функційний підхід постає базовим інструментом мовної підготовки юристів, бо «важливу роль при цьому відіграє професійна орієнтація української мови, що полягає в доборі мовленнєво-комунікативного дидактичного матеріалу, зміст якого пов'язаний із майбутнім фахом» [6, с. 217].

Пандемія коронавірусу, ставши небезпекою світового масштабу, змусила освітян у всьому світі змінювати підходи до самої філософії навчання: викладачі різних рівнів – від вчителя молодших класів до завідувача кафедри вищого навчального закладу – опинилися перед новими

викликами глобалізації і прогресу. Незмінним у цій ситуації залишилося саме усвідомлення надважливості професійного знання в ситуації викликів сучасності, розуміння відповідальності всіх учасників освітнього процесу за зобов'язання, взяті на себе, і перед тими, хто зараз здобуває вищу освіту, і перед тими, хто завтра буде занурений у цю ситуацію. Слушно зауважила О. Петриківська: «Пандемія вперше серйозно звернула увагу викладачів не так на свою цифрову компетентність і медіаграмотність, скільки на кризу освіти, змусила думати мовою криз» [5, с. 178].

Аналіз основних досліджень і публікацій. Аспектами мовної підготовки науковці різних галузей дедалі цікавляться все частіше. Приміром, це ставало об'єктом вивчення таких дослідників, як-от: В. Воробйова, М. Коваль, В. Кухаренко, О. Рибалко, Н. Сиротенко, Б. Шуневич. Кількість науково-практичних конференцій, присвячених цим аспектам в Україні, суттєво збільшилася за останні кілька років. Усе це говорить про важливість всебічного обговорення вказаних проблем, значущість обміну досвідом у цій справі серед викладачів-філологів.

Постановка завдання. Мета статті – висвітлити концепцію мовної підготовки в умовах дистанційного навчання в Одеському державному університеті внутрішніх справ, поділитися досвідом такої роботи, котрий виявився успішним.

Виклад основного матеріалу. Викладачі кафедри мовної підготовки факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Одеського державного університету внутрішніх справ, як і більшість їх колег з інших вишів, змушені були навчатися дистанційним технологіям наживо, вдосконалюючи набуті навички у повсякденній діяльності до сьогодні.

Розуміючи, що дистанційна освіта та створення цифрового навчального контенту ніколи не стане повноцінним заміном традиційних і віками усталених форм навчання, викладачі з мовних дисциплін, тим не менш, підійшли до опанування (вдосконалення, модернізації) цифрових можливостей навчання мовних дисциплін системно. При цьому вони керувалися законодавчими актами, що регламентують ці процеси: законом України «Про вищу освіту», «Положенням про дистанційне навчання», наказами МОН України, зокрема, «Про деякі питання організації дистанційного навчання». Застосування цих документів узгоджувалося з чинними нормативними документами про функціонування мови в Україні: законом України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» №2704-VIII від 25.04.2019», рішенням Конституційного Суду України від 14.07.2021 № 1-р/2021 у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» тощо.

Викладачі мовних дисциплін Одеського державного інституту внутрішніх справ виходили з того, що «дистанційне навчання – сукупність інформаційних технологій, що забезпечують доставку здобувачу вищої освіти основного обсягу навчального матеріалу; інтерактивну взаємодію здобувачів освіти і викладачів у процесі навчання; надання їм можливості самостійної роботи із засвоєння навчального матеріалу; а також оцінювання їхніх знань та умінь у процесі навчання» [1, с. 7]. Наприклад, на думку О. Корбут, «дистанційне навчання відкриває студентам доступ до нетрадиційних джерел інформації, підвищує ефективність самостійної роботи, дає зовсім нові можливості для творчості, знаходження і закріплення різних професійних навичок, а викладачам дозволяє реалізувати принципово нові форми і методи навчання із застосуванням концептуального і математичного моделювання явищ і процесів» [3].

Педагогічний колектив до застосування цих технологій підійшов системно. Першим етапом цієї системи стала самоосвіта професорсько-викладацького складу, орієнтована на підвищення власних компетентностей і можливостей, на переорієнтацію фахових навичок у режисерсько-цифрові інтенції. Переформатування інструментарію навчання, при цьому, аж ніяк не означало зміну самих освітніх вимог до мови і самої філософії отримання диплому вищого навчального закладу,

про що ще писав свого часу іспанський філософ Х. Ортега-і-Гассет: «Університет повинен втручатися в сучасність як університет, висловлюючись про великі теми дня з власного погляду – культурного, професійного чи наукового. Тим самим він буде лише інститутом для студентів, територією *ad usum Delphinis*; він стане інститутом, завантаженим у гущину життя, що відгукується на його потреби й бажання» [4, с. 119].

Другим етапом діяльності викладачів-лінгвістів стала розробка методик, адекватних для учасників освітнього процесу, орієнтованих, з одного боку, на максимальне наближення до традиційних форм і підходів до навчання, котрі були звичними для студентів до початку пандемії, а, з іншого боку, спрямованих на оптимізацію навчального процесу, використання нових перспектив, пов'язаних із мультимедійними технологіями. Вони дали можливість наочно демонструвати спроможності програмного забезпечення та економити час, інтенсифікуючи у такий спосіб вивчення навчального матеріалу. Оптимізації цих процесів сприяла і спеціально розроблена в Одеському державному університеті внутрішніх справ електронно-освітня платформа МІА, змістом якої став навчально-методичний комплекс усього вишу в електронному вигляді. Студенти-юристи та викладачі мають можливість нею користуватися як у мережевому, так і в кейсовому варіантах залежно від потреб та можливостей. Переваги цієї системи в ОДУВС – повна автоматизація, ексклюзивність, закритий характер користування, доступність, зручність використання і для студентів, і для викладачів, і для допоміжного персоналу вишу. Розміщені в ній електронні курси (SCORM), навчальні програми та тестові завдання, електронний каталог інформаційних ресурсів суттєво полегшили адаптацію освітян і студентів та курсантів до нових умов навчання, а розширені можливості цієї системи за рахунок платформи Moodle, інтегрування з системами CRM та ERP інтенсифікували ці процеси. Чітка регламентація в МІА всіх видів навчальної діяльності студента, доступність і прозорість усього методичного забезпечення вишу, зручний інтерфейс мінімізували виклики дистанційної освіти, перехід на яку відбувся раптово, посеред навчального семестру, і максимально наблизили процес навчання на відстані до традиційного в аудиторії.

З переходом на дистанційну форму навчання викладачі кафедри мовної підготовки доповнили чинні ресурси методичним забезпеченням, орієнтованим на інтерактивну та самостійну форми роботи. Студентам-першокурсникам було запро-

поновано ознайомитися з додатковими позиціями в списку літератури, котрі було прив'язано до системи спеціально, поза основними ресурсами.

Навчальною дисципліною «Українська мова професійного спрямування» передбачено винятково практичні заняття з мовної підготовки. З огляду на це більшість із них відбувалися на платформі ZOOM, котра давала можливість одночасно працювати зі студентами цілого курсу (до 100 осіб). Демонстрація екрану з боку організатора (передусім викладача чи старости групи, в окремих випадках студента, призначеного відповідальним за технічний процес, чи того, що виконував роль викладача в дні самоуправління під контролем лектора) максимально адаптувала звичні умови роботи в аудиторії, засвідчила важливість традицій і новацій у системі мовної підготовки першокурсників – вчорашніх школярів.

Основний процес навчання мало чим відрізнявся від традиційного. Використовувалися традиційні методики спільного та одноосібного виконання вправ, тестових завдань, самостійних робіт. Наприклад, було запропоновано такі зразки проблемно-пошукових завдань, виведених на екран чи презентованих у робочих комплексах платформи МІА, спрямованих на розвиток правописних умінь студентів під час опрацювання теми «Написання складних іменників разом, окремо і з дефісом» за новим правописом:

1. Ознайомлення з правилами правопису складних іменників, які згруповані у таблиці. Можливість повного запису правил, копіювання слайдів кожним студентом у зручному темпі з метою подальшого осмислення теоретичних аспектів теми, повернення до змісту презентованої інформації у зручний час і спосіб, безперечно, є перевагами такого виду роботи, адже в студентів суттєво економиться час на практичну підготовку.

2. Виконання практичних завдань на кшталт:

А) Прочитайте складні іменники. Випишіть, знімаючи ризик, слова, які треба писати разом. Фото завдання надішліть у чат конференції.

Інтер/фейс, юрист/консульт, юрист/консультант, адвокат/консультант, законо/проект, суд/мед/експерт, право/суддя, омбудс/мен, норма/творчість, судо/устрій, екс/президент, народо/владдя, правдо/свідомість, військово/зобов'язаний, юрист/любитель, піар/акція, право/мочність, право/відносини, юрис/дикція, законо/давство, законо/творення, прем'єр/міністр, віце/прем'єр, екс/прем'єр, анти/вірус, віце/консул, купівля/продаж, експорт/імпорт, Савур/могила, телеграм/канал, студент/юрист, право/знавство, студент/правознавець.

Після виконання наживо передбачено обговорення найтипівіших помилок, опрацювання проблемних моментів.

Б) Прочитайте текст, виведений на екран. Знайдіть помилки написання складних слів, пов'язаних із розбіжностями у написанні слів, спричинених недостатньою компетентністю журналістів і редакторів періодичних видань, виправте помилки та надішліть змінений варіант у чат конференції:

«Ген прокуратура Молдови оголосила підозру колишньому президенту країни І. Додону. Йому інкримінують розкрадання грошей у 2008 році, коли він очолював Міністерство економіки і торгівлі. Про це екс-президент Додон повідомив журналістам після допиту в Генеральній прокуратурі, пише NewsMaker. За даними макро-слідства, на початку 2008 року керівництво підприємства Energocom, яке постачає до Молдови електроенергію, в змові з чиновниками міністерства економіки, Нац агентства регулювання в енергетиці та іншими особами, в тому числі з-за кордону, реалізували злочинну схему. Вони необґрунтовано збільшили закупівельну ціну на електроенергію та привласнили різницю в ціні – близько 12 млн доларів. Додон не вважає себе винуватим. На його думку, ця справа – спроба відволікти населення від економічних проблем у Євро країні» (з новинного сайту).

3. Використання можливостей мультимедійних технологій дозволило також презентувати звукозапис запропонованого тексту, після чого студенти змогли його занотувати, продемонструвавши власні знання з орфографії. Як варіант, можна було запустити відеоряд виступу політика, після чого навчальній групі також було запропоновано записати вказаний текст і відіслати до чату конференції. Це дало можливість наочно продемонструвати можливості програмного забезпечення та зекономити час, інтенсифікуючи тим самим вивчення навчального матеріалу.

4. Завдання з розвитку мовлення і водночас орфографії також можливі. На екран виводяться словосполучення зі складними іменниками. Пропонується із ними скласти речення. Як варіант – зв'язний текст на відповідну тематику. Наприклад:

Висновок судмедексперта; прийнятий законопроект; чинне законодавство; брифінг екс-президента; компетентний юрист-консультант; міжнародний правопорядок; обґрунтована правомочність; юридичний термін-відповідник; президентська максіпрограма; правничий фільт-пастка тощо.

5. Завдання на перевірку грамотності з теми «Правопис складних іменників» у традиційній тестовій формі з виведеними на екран словами, що передбачає миттєву відповідь, надіслану викладачеві одразу чи після завершення виконання всього тесту:

Наприклад: 1) *Разом треба писати кожне слово в рядку:*

А напів/правда, пів/України, пів/місяць

Б юрист/консульт, юрист/консультант, студент/юрист

В екс/прокурор, віце/президент, секретар/референт

Г мікро/схема, прем'єр/міністр, терміно/знавство

Г право/чинність, правдо/свідомість, фото/факт.

2) *Із дефісом треба писати кожне слово в рядку:*

А Лже/свідок, водо/постачання, секретар/референт

Б Євро/союз, контр/удар, мед/експерт

В статус /кво, де/юре, де/факто

Г медіа/холдинг, студент/відмінник, член/кореспондент

Г пів / Одеси, пін /код, смс / повідомлення.

6. Завдання на вибір правильного варіанту написання, виведене на екран чи надіслане кожному студентові одноосібно. Наприклад:

Екс-президент / експрезидент

Е-декларування / е декларування

Напівлюдина / напів-людина

Антивірус / анти-вірус

Екс-Югославія / ЕксЮгославія

Контрадмірал / контр-адмірал.

7. Написання мінітвору на запропоновану тему з використанням запропонованих іменників, що пишуться разом, окремо і з дефісом.

Важливо зазначити, що заняття з мовної культури, проведені за допомогою дистанційних технологій, передбачають інтерактивність, обмін думками, постійне обговорення нагальних проблем, котрі можна записати і перегля-

нути в разі потреби. Записані відеоконференції можна зберігати на платформі МІА чи деінде, рекомендувати групам, що опановуватимуть цей матеріал у подальшому, переглядати ті чи ті найвдаліші записи практичних занять. Студенти при цьому мають почуватися комфортно, адже перебувають вдома, відчувати себе партнерами щодо один одного в опануванні нових знань. Практика засвідчила, що Zoom-конференції з мовної підготовки в окремих випадках посилили інтерес здобувачів вищої освіти до української мови: цьому сприяв сам процес спілкування в комфортних умовах, збільшення часу на виконання завдання, покращені можливості само- і перепідготовки. Більшість учасників освітнього процесу зазначила, що принципово підготовка за дистанційними технологіями не позначилася на якості самих знань, ділова і мобільна взаємодія тільки посилилася в такий спосіб. Викладачі-мовники, у свою чергу, відкрили для себе нові можливості інтерактивності, креативності, пошуку нових методик навчання, цікавих і професорсько-викладацькому складу, і здобувачам освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр правоохоронної діяльності», «бакалавр право».

Висновки. Отже, мовна підготовка в Одеському державному університеті внутрішніх справ за допомогою дистанційних технологій стала викликом, який зустріли гідно. Вона ж виявила слабкі сторони навчання, тотожні для багатьох вишів, зокрема, зазначені Л. Ісмаїловою: «Основною проблемою є цифрова грамотність та ІТ-компетентність викладачів і студентів, готовність ВНЗ до входження до загальноєвропейських навчальних співтовариств, впровадження освітніх платформ, а також збільшення рівня е-освіти. Також необхідне розроблення заходів із підвищення особистісної мотивації викладачів до освоєння нових цифрових компетентностей і можливостей роботи з масивом даних та інформацією, а для студентів, окрім вищесказаного, – до самоорганізації та самодисципліни щодо самостійного навчання» [2, с. 193].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Вишнівський В., Гніденко М., Гайдур Г., Ільїн О. Організація дистанційного навчання. Створення електронних навчальних курсів та електронних тестів: навч. посібн. Київ : ДУТ, 2014. 140 с.
2. Ісмаїлова Л. Дистанційне навчання: переваги та недоліки використання освітніх платформ під час вивчення української мови як іноземної у період карантинних заходів. Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету. 2020. Вип. 32. С. 190–193.
3. Корбут О. Дистанційне навчання: моделі, технології, перспективи URL: <http://confesp.fl.kpi.ua/ru/node/1123>
4. Ортега-и-Гассет Х. Миссия университета. 2-е изд. Москва : Издательский дом Высшей школы экономики, 2019. 144 с.

5. Петриковская Е. Изобрести университет заново. URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/30929/1/178-182.pdf>

6. Тягнирядно Є. Щодо проблеми мовної підготовки майбутніх юристів. Становлення особистості професіонала: перспективи й розвиток. Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (14-15 лютого 2014 року). Одеса: видавець Вадим Букаєв, 2014. С. 216–222.